

GABRIEL JANER MANILA: EL TERRITORI COM A PROJECTE

És, potser, el més rellevant dels temes pedagògics actuals. És, probablement, el major dels reptes amb què s'enfronta el col·lectiu d'ensenyants aquí i ara. És, possiblement, el més sonor dels tòpics: tot-hom, gairebé, n'ha sentit parlar. És la panacea. La clau del problema. La necessària patent de modernitat. És el tot, sembla... Qui sap si, comptat i debatut, només és, en gran mesura, un pur exercici verbal, una justificació (una altra) de la confusió, de la immaduresa, de la buidor... Tractam, naturalment, de la integració de l'entorn com a base de la vida escolar, és a dir, de la consideració del territori (i de la llengua dels homes i dones d'aquest territori) com a projecte cultural de l'escola.

Sortosament, de tant en tant, dins el panorama gris del nostre desorientat i malmenat món escolar sorgeixen aportacions que obren vies, que il·luminen foscors, que esperonen iniciatives... Són materials, eines que alleugereixen les dificultats del mestre en la seva lluita quotidiana contra la rutina, contra la despersonalització.

A vegades es tracta d'instruments auxiliars (llibres de text, de treball, quaderns de natura, mapes, itineraris, muntatges àudio-visuals, etc.) d'aplicació immediata, d'un valor inestimable per a l'observació del medi, per a la reflexió consegüent, per a la decodificació del missatge formatiu que l'entorn comporta: en altres casos, menys freqüents, ens trobam amb materials l'objectiu dels quals no és la immediatesa instrumental sinó que intenten fixar els fonaments de la necessitat, de la ineludible necessitat de convertir l'entorn, el territori, en el centre de l'actuació educativa.

Aquest és el punt de partida (i d'arribada) de Gabriel Janer Manila: "la ferma creença en la urgència d'educar l'home perquè sigui solidari amb el seu temps i el seu espai". Al llarg dels distints assaigs que integren el seu treball (publicacions en revistes especialitzades, actes de col·loquis o en indrets diversos des del 1986 fins al 1988) l'escriptor mallorquí reflexiona seriosament sobre el projecte educatiu (i sobre el projecte cultural general) que caldria dur a terme per tal que l'escola recobràs el seu sentit de servei a la comunitat que la conté, el seu sentit d'instrument vàlid contra la colonització cultural i contra la mediocritat.

Janer Manila diagnostica amb precisió les arrels del problema que la manca d'arrelament suposa per a una societat consolidada o en vies de consolidació i n'esbrina algunes conseqüències: "sovint, en la base de la agressivitat i de la violència social hi trobam aquesta manca de relació afectiva amb el propi territori" (p. 14) i planteja l'experiència de la cultura, de la història i dels costums propis com uns dels camins, "potser el més important", de compromís amb l'entorn, actitud que "constitueix la base d'un compromís més ample, car només a través de la solidaritat amb el propi país hom és capaç de solidaritzar-se amb la lluita dels homes contra la marginació i la injustícia" (p. 14).

Com a superació d'aquella escola activa ("escola de les maquetes"), que en el seu moment suposà un important avanç, proposa una pedagogia basada "en la recerca", un model educatiu capaç de alhora de determinar els continguts que l'escola ha de treballar i les eines necessàries per a aquesta tasca, és a dir, en simbiosi amb el contingut cobra una significació especial la forma de tractar-lo, el procés de lectura de la realitat. Aquesta matisació és altament significativa perquè, com afirma l'autor, "no es tracta de saber molt sobre el propi país, sinó de l'adquisició de pautes de recerques i d'hàbits d'estudi aplicats a determinats fenòmens de l'entorn i aplicables a altres realitats" (p. 18). Un tipus de projecte educatiu semblant, obviament, és inviable sense l'existència d'un marc social de referència consolidat, amb un projecte cultural definit i amb projecció de futur (projecte que, en el nostre cas, suposaria, com a mínim, la indispensable capacitat de planificació en matèria educativa i els mitjans corres-

ponents per dur-la a terme, competències que, com és patent, no tenim ara per ara).

El problema són molts: la determinació dels continguts, els elements d'identificació col·lectiva, les eines de descodificació de l'entorn, els processos de cohesió... que han de contribuir a la consciència de col·lectivitat i porten a un tipus de debat sòcio-polític que ultrapassa els marges del terreny estrictament pedagògic, però que, certament, impliquen una nova i distinta comprensió de la relació educativa, o un altre estil de fer escola. L'aula perd el seu caràcter de recinte sacralitzat on la veu d'un mestre omnipotent alligona amb receptes estandaritzades uns alumnes espectadors i es converteix en un centre on es coordina una activitat d'investigadora, un centre de reflexió sobre els materials descoberts en la recerca, un lloc obert a la realitat i submergit en ella en comptes de reproduir-la com un laboratori. El primer dels articles del llibre (i que li dona títol) es clou amb aquestes paraules, senzilles i potser aparentment paradoxals que resumeixen ben clarament el bessó de la qüestió: "es retorna en certa manera a un antic paradigma: la natura i la vida es constitueixen en un llibre de lectura del qual esdevé imprescindible" (p. 18).

La resta dels treballs són reflexions a l'entorn de l'eix que fixa el primer que hem comentat: la necessitat de fomentar la cultura sobre unes bases sòlides i amb projectes clars de projecció futura contra la colonització i la mediocritat ("Una cultura de resistència, encara"), unes propostes contra la "balearització" cultural "la balearització, una metàfora que significa mediocritat, provincianisme i covardia contra la que no valen la improvisació, la incoherència, la política de 'fer coses', la manca d'objectius definits" (p. 28) amb creença absoluta en "El poder energètic de la llengua", la llengua pròpia vista com a força propiciatòria del coneixement, de la comunicació i de la creativitat; una llengua bàsica per a una cultura d'un poble que volem salvar i construir entre tots i "potser és aquest el camí -uns dels camins- a través del qual tornarem a omplir d'energia les paraules" ("Literatura tracional, escola i territori", p. 57); la fantasia és un altre dels camins que l'escola pot ajudar a recórrer cap a la consolidació d'una personalitat rica i fèrtil perquè "no és la fantasia un refugi al marge de la realitat, sinó una mirada diversa -o divergent- sobre la realitat, una forma de proposta alternativa, el risc de jugar la carta de l'insòlit. Una energia que transforma la realitat, l'enriqueix, la depura" ("La paraula encantada", p. 83); la paraula, la rondalla, la llegenda, el teatre, la festa, la cançó, la poesia són fonts on una pedagogia basada en el territori haurà de pouar sense descans per extreure'n els missatges plens d'encant i de meravelles que contenen; aquestes fonts seran per al mestre deus inesgotables de recursos i possibilitats engrasadores i plenes de sentit ("La recepció narrativa: l'experiència literària del lector", "La transcontextualització de la festa tradicional", "Invitació a la poesia").

Una aportació la de Gabriel Janer Manila que ens ajuda a afirmar uns principis bàsics per a la recuperació d'una escola estimuladora, alegre i útil per a la nostra societat. Un conjunt de reflexions serenes i lúcides, exposades amb un estil molt personal, apassionat i brillant, que ens han de servir d'estímul per a la continuïtat en l'esforç, en el treball coherent que, malgrat tot, molts ensenyants de les Illes tracten de dur a terme contra els corrents poderosos de l'ensopiment, les travetes i les mancances superestructurals que, per bé que ho intentin, no han de vèncer el nostre propòsit de redreçament col·lectiu.

* Gabriel Janer Manila. *Escola i cultura. El territori com a projecte.* - "Estudis. Rosa Sensat i Edicions 82. Barcelona 1989.

Miquel Sbert i Garau

